

Een gedegen blik op de Veenkoloniën

De industrialisatie van het Oost-Groninger veengebied heeft er niet toe geleid dat het aanzuigingskracht had als werkgebied. Een massale toestroom van nieuwe bewoners bleef uit. Eerder het tegendeel was het geval. In de periode waarin de industrie begon op te komen (rond het midden van de 19e eeuw) bleef het veenkoloniale gebied kampen met het probleem dat er meer mensen wegtrokken naar elders dan er nieuwkomers waren. Een vertrekoverschot dus. "De industrie zorgde er alleen voor dat het gebied niet leeg liep." Die conclusie trekt J.F. Voerman althans in zijn boek 'Verstedelijking en migratie in het Oost-Groningse veengebied 1800-1940. Het (lijvig) werk verscheen deze dagen bij Koninklijke Van Gorcum BV in Assen in de Groninger Historische Reeks.

In de inleiding van het boek betitelt de schrijver het Groninger veenkoloniale gebied als een streek met een eigen economisch gezicht. Dat was ongetwijfeld ooit waar. Strokarton en vooral aardappelzetmeel werden voor bedoelde streek van dezelfde betekenis als in de Twente de textiel en in de Langstraat in Noord-Brabant de schoenen. Voerman legt uit dat deze industrieën in het Groninger veengebied in hun begintijd vooral voor aanvullende werkgelegenheid zorgden. De beroepsbevolking werkte immers seizoenmatig bij de boer en kreeg er nu als het ware een seizoen in de fabriek bij door aan-

De voormalige strokartonfabriek Ons Belang in Stadskanaal, een bedrijf in de sector waarmee de industriële ontwikkeling van het veenkoloniale gebied ooit begon. © ARCHIEF NVHN

sluitend op de oogstwerkzaamheden in een aardappelmeel- of strokartonfabriek te gaan werken. Op die manier kon ook het vertrek van arbeidskrachten uit de landbouw – ook toen al – worden gecompenseerd.

Was het overgrote deel van het veenkoloniale gebied aan het begin van de 19e eeuw voor allerlei voorzieningen direct aangewezen op de stad Groningen (alleen Winschoten was in een beperkte omgeving een alternatief), dat veranderde aan het eind vrij snel. Toen kwamen ook Veendam en vooral Hoogezand-Sappemeer op als verzorgingscentra. De gouden jaren in de landbouw en de bloei van de (kust)vaart gaven de stoot daartoe. Maar hun positie oversteeg nooit de regionale functie. Die

meer belangrijke positie was voorbehouden aan de stad Groningen. Daar werden de landbouwproducten verhandeld en de stad was de spil in het gebeuren voor de provincie. 'Poort van de regio' is de term die Voerman in dit verband hanteert.

Toch waren de ontwikkelingen in het meest oostelijk deel van de provincie niet geheel zonder betekenis, zo kan uit het betoog van de auteur worden opgemaakt. Het gebied werd meer en meer opengelegd. Tussen 1850 en 1855 maakten de drie (streek)centra Hoogezand-Sappemeer, Veendam en Winschoten de overstap van typische landbouwcentra naar meer functionele plaatsen waarop een flink deel van de bevolking uit omliggende dorpen georiën-

teerd raakte. In tegenstelling tot de jaren na de Tweede Wereldoorlog was Oost-Groningen daarvoor geen probleemgebied. De fabrieken draaiden redelijk en produceerden voor een internationale markt. Het waren ook deze aardappelzet- en strokartonbedrijven die voor een gespecialiseerd economisch karakter van het gebied zorgden. Toch – en dat is een nogal onbekend feit – begon de industriële ontwikkeling niet met fabrieken in deze sector. "De eerste moderne fabriek was namelijk een textielfabriek," weet Voerman te melden. Die werd in 1832 aan het Beneden Oosterdiep in Veendam een katoenweverij opgericht. De start was haperend, maar het bedrijf liep daarna geruime tijd goed. In 1842 volgde

toch sluiting; er moesten te hoge lonen worden betaald om werkkrachten uit de landbouw weg te halen. de goederen werden daardoor duurder dan die van de concurrent en konden niet meer worden afgezet. Daardoor grepen – om het zo maar eens te zeggen – de aardappelmeel- en de strokartonfabrieken voor lange tijd de industriële macht. En dat duurde tot ver in de jaren zestig van de vorige eeuw. Dat tijd laat Voerman echter buiten beschouwing. Zijn studie beslaat immers de periode tot 1940.

Het boek 'Verstedelijking en migratie in het Oost-Groningse veengebied 1800-1940' is verschenen in de Groninger Historische Reeks en uitgegeven bij Koninklijke Van Gorcum BV in Assen. De prijs bedraagt 69,50 gulden.